

УЛОГА ПРОФЕСИОНАЛНОГ УДРУЖЕЊА У УНАПРЕЂИВАЊУ ОБРАЗОВАЊА У ФУНКЦИЈИ ЗАПОШЉАВАЊА СОЦИОЛОГА^{1*}

Гордана В. Стојић^{1*} Александра З. Николајевић^{2**}

¹²Департман за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Србија

Сажетак

Један од проблема са којима се суочава професија социолога јесу ограничене могућности запошљавања. Послови социолога као стручњака у различитим областима (привреди, јавним услугама, државној управи, цивилном сектору) нису јасно дефинисани, осим кад је реч о образовању и истраживачкој делатности. Због тога је тешко одговорити на питање које су то вештине, методе и процедуре које треба да буду део социолошког образовања, а које социолог може да представи послодавцу приликом разговора за посао.

Предмет рада су активности америчког професионалног удружења социолога (American Sociological Association, ASA) чији је циљ да повећају шансе социолога да се запосле на пословима где могу да примењују социолошку експертизу. Након објашњења основних појмова, биће приказани резултати истраживања запослености социолога у Сједињеним Америчким Државама, активности које спроводи ASA и препоруке о томе како организовати образовање и деловање социолога у циљу повећања запошљивости свршених студената социологије. На крају се разматрају могућности примене искустава ASA за унапређење запошљавања социолога као стручњака у различитим делатностима у српском друштву.

Кључне речи: професија социолога, запошљавање, образовање, професионално удружење, ASA

¹ Аутор за кореспонденцију: gordana.stojic@filfak.ni.ac.rs

Припремљено у оквиру пројекта „Социологија, наука, настава и тржиште рада у сусрет 55. годишњици рада Филозофског факултета Универзитета у Нишу“, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 373/1-12-01).

Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-34/2026-03/200165).

*Рад цитирати као: Улога професионалног удружења у унапређивању образовања у функцији запошљавања социолога. *Godišnjak za sociologiju* 22(36), 61-82.

^{1*} <https://orcid.org/0000-0003-2215-1611>

^{2**} <https://orcid.org/0000-0001-5034-6104>

Увод

Проблем запошљавања младих стручњака није специфичност само социологије. Високе стопе незапослености младих захватају и друге професије у свету и код нас. Промене у организацији друштва, економији и свакодневном животу условљавају промене у сфери рада као што су: појава нових и промене садржаја рада постојећих занимања, флуидне границе занимања, захтеви за новим вештинама, нови обрасци каријере. Поред тога, последњих деценија постоји снажан притисак на универзитете (посебно факултете друштвених и хуманистичких наука) у правцу тржишне оријентације. Кад је реч о положају социолога на тржишту рада, поред ових чинилаца, и много значајније, делују професионални чиниоци који су повезани са проблемом самодефинисања социологије и њеним развојем као академске и примењене дисциплине. Постоји изражена дихотомија када је реч о пословима које социолози (могу да) обављају. На једној страни је научно-истраживачка и образовна делатност (пре свега на универзитетима) која је релативно развијена и етаблирана и где су послови социолога јасно дефинисани. На другој страни је рад социолога као стручњака у различитим областима (привреди, јавним услугама, државној управи, цивилном сектору) где послови социолога (делокруг рада, радне активности) нису јасно дефинисани. Због тога је тешко одговорити на питање које су то вештине, методе и процедуре које треба да буду део социолошког образовања, а које социолог може да представи послодавцу приликом разговора за посао.

Из овога произилазе два питања: 1. Који су послови које треба (може) да обавља дипломирани социолог? Шта значи „радити у струци“ – који удео примене стечених социолошких знања дефинише неко радно место као социолошко? Да ли је неопходан или довољан услов постојање речи „социолог“ у називу радног места или траженим квалификацијама? 2. Шта професионална удружења и организације за професионално образовање социолога раде или могу да ураде да повећају запошљивост социолога?

У овом раду ограничићемо се на друго питање и приказати како професионално удружење социолога може да осмисли и реализује различите активности које треба да повећају шансе социолога да се запосле на пословима где могу да примењују социолошку експертизу.

Искуства из развијених земаља са дугом социолошком традицијом могу да буду корисна за настојања српске социолошке заједнице да побољша положај своје професије у друштву. У овом раду определили смо се да прикажемо искуства социолошке праксе у Сједињеним Америчким Државама (САД).² Избор је одређен тиме што су САД земља у којој је први пут институционализовано образовање социолога и у којој је социологија као наука и професија најразвијенија; САД су „најзначајнији социолошки инкубатор на свету“ (Трајковски,

² Било би врло корисно упознати социолошку заједницу са искуствима из различитих друштава – западне Европе, бивше Југославије и других бивших социјалистичких друштава (Пољске, Чешке, Русије). У домаћем издаваштву готово да нема превода текстова, зборника или монографија које се односе на запошљавање и рад социолога као стручњака у различитим делатностима.

2006, стр. 343).³ Указивање на развијеност примењене социологије у САД-у је иначе присутно у домаћој литератури.

„Највећа разлика између југославенске и америчке (или британске) социологије није у теоријској разини, већ управо у ступњу апликације: у тим земљама социолошка експертиза примењује се у широким размјерама као нешто што се само по себи разумије (о чему свједочи опсежна литература која има примјењени карактер, укључивши и приручнике) – док је у нас примјена риједак случај“ (Žirapov, 1985, стр. 25).

Наравно, могућности примене америчких искустава су ограничене разликом у развијености социологије као професије, организованости и утицаја професионалног удружења, специфичностима образовног система и карактеристикама потражње на тржишту рада. Поред тога, националне социологије имају одређене специфичности, не само кад је реч о превладавајућим теоријским приступима и областима истраживања, већ и кад је реч о практичној примени социолошких сазнања.⁴

Предмет рада су активности америчког професионалног удружења социолога (American Sociological Association, у даљем тексту ASA) чији је циљ да повећају шансе социолога да се запосле на пословима где могу да примењују социолошку експертизу. Циљ није поређење стања социолошке професије у САД-у и Србији већ увид у праксе и искуства који могу да послуже као подстицај за деловање у правцу даље професионализације социологије у нашој земљи. Анализа је усмерена на идентификовање кључних активности, приступа и препорука које могу бити од значаја за унапређивања образовања социолога и њиховог запошљавања. Рад се заснива на анализи секундарних извора, пре свега извештаја и публикација Америчког социолошког удружења, као и релевантне научне и стручне литературе која се бави примењеном социологијом и професионализацијом социолошке делатности. Након објашњења основних појмова, биће приказани резултати истраживања запослености социолога у САД-у, активности које спроводи ASA и препоруке о томе како организовати образовање и деловање социолога у јавности у циљу повећања запошљивости дипломираних социолога. У завршним разматрањима истаћи ћемо неколико питања која треба имати у виду када се разматра проблем запошљавања социолога и указати на могућности и ограничења примене искустава ASA за унапређење социолошке професије у Србији.

³ У 2023. години је 33 064 особа стекло неко од социолошких звања у САД-у (Data USA: Sociology).

⁴ Вулетић (2025, стр. 78) истиче да је током социјализма код нас улога социолошке експертизе била пре свега везана за различите облике друштвеног планирања али су временом „економија и економисти преузели улогу коју би зарад интегралног планирања примереног новој епохи требало да деле са социолозима“ при чему разлози за то нису детаљније анализирани. Преглед схватања југословенских и српских социолога о проблемима професионализације социологије и запошљавања социолога у Југославији и Србији видети у Stojić, Nikolajević, 2019.

Одлике професије и облици примене социолошке експертизе

У социолошком смислу професија се може дефинисати као „занимање које има монопол над неким комплексним дијелом знања и практичних вјештина за које је потребно дуготрајно школовање, тзв. високо образовање, те тако постаје јасно препознатљиво у друштву“ (Šporer, 1990, стр. 15). Иако постоје мање разлике у начину класификовања, у основи постоји сагласност о основним одликама професије. Професија подразумева, прво, научно-теоријско знање и технике који чине заокружену целину и основа су професионалног деловања. Професионално деловање представља „експертизу“, односно примену теоријског знања на стручно решавање практичних проблема. Професија остварује монопол на стручну експертизу, препознатљива је у јавности, санкционисана и заштићена друштвеним правилима којима се институционално ограничава обављање дате делатности и утврђују одговарајуће привилегије. Организованост професије односи се на институције за професионално образовање, организације у којима се њени припадници најчешће запошљавају и професионална удружења. Професионална етика (етички кодекс) обезбеђује самоконтролу и регулише однос према професионалним стандардима, клијентима, колегама, широј заједници и организацији. Најзад, професију одликује специфична поткултура, особен стил понашања у раду и изван рада. Ове идеалнотипске одлике професије у различитој мери су присутне па се може говорити о процесу професионализације, различитом ступњу развијености професија и полупрофесијама (Šporer 1990, стр. 16–38; Bolčić, 2003, стр. 70).

Кад је реч о социолошкој професији, најчешће се истиче да нема довољно развијене примењене дисциплине и технике и да не успева у довољној мери да оствари монопол на стручну експертизу, као и дистинктивност и видљивост у друштву. Социолошка сазнања могу да се примењују у различитим областима друштва, а облици примене могу бити различити – од истраживања до интервенције у решавању конкретних проблема.

У зборнику *Социологија у 21. веку* (Bryant & Peck, 2007) пет је одредница наведено у оквиру тематске целине „Употреба социологије“: примењена социологија, клиничка социологија, евалуативна истраживања, социолошка пракса и настава и учење у социологији.⁵ У наставку ћемо објаснити прва четири појма. Иако је настава као облик професионалне делатности социолога врло важна, она представља етаблирану професионалну делатност социолога са другачијим карактеристикама и проблемима и неће бити предмет овог рада. Објашњења појмова треба схватити као почетна, радна одређења јер постоје разлике у њиховом схватању и употреби – неки аутори употребљавају једне, али не и друге појмове; некад се прави јасна разлика међу њима, а некада не; одређења појмова су некад нејасна и често, од стране различитих аутора, противречно дефинисана. Због непостојања јасне и прецизне терминологије није лако одредити обим и међусобни однос ових појмова.

⁵ Поред тога, у оквиру ове целине су и одреднице које се односе на интердисциплинарне студије.

Најопштији од наведених појмова је социолошка пракса (*sociological practice*). Док је циљ „базичне“, „чисте“ социологије ограничен на објашњавање друштвених проблема, социолошка пракса односи се на „социологију која је усмерена на идентификовање и/или примену решења друштвених проблема“ (Krause, 2007, p. 1346). Социолошка пракса обухвата примењену и клиничку социологију.

Примењена социологија (*applied sociology*) користи социолошка знања и истраживачке вештине за стицање емпиријски заснованог знања којим снабдева доносиоце одлука, клијенте и јавност о друштвеним појавама, проблемима, процесима и стањима тако да они могу да доносе одлуке засноване на информацијама и побољшавају квалитет живота (Perlstadt, 2007, p. 1312). Битна карактеристика примењене социологије јесте да се она бави проблемима које идентификује клијент (DeMartini, 1989, p. 136). „Базична“ социологија усмерена ка научној дисциплини и примењена социологија усмерена ка клијенту разликују се по циљевима, нормама рада и референтним групама којима се обраћају. Идеалнотипски, може се направити континуум од социологије као науке, преко социологије као друштвене критике, до социологије као решавања проблема (DeMartini 1989, p. 138).⁶

Клиничка социологија (*clinical sociology*) настоји да побољша квалитет живота људи примењујући анализу и интервенцију. Нивои деловања клиничких социолога су различити (од индивидуалног до међународног), области експертизе су разноврсне (промоција здравља, одрживе заједнице, друштвени сукоби, културне компетенције), а клинички социолози делују као социотерапеути, медијатори, администратори, затим примењују социјалне програме, реализују акциона истраживања, организују заједнице и слично (Fritz, 2007, p. 1325).⁷

У појмовном смислу може се направити јасна разлика између ова два облика социолошке праксе: примењени социолози су специјалисти за истраживања (истраживања у практичне сврхе), а клинички социолози су актери промене и наглашавају практичну интервенцију (Krause, 2017, p. 1346, Fritz 2007, p. 1325). У стварности, многи социолози у свом раду обављају и примењену и клиничку социологију, а о тој повезаности говори и чињеница да у САД-у делује јединствено Удружење за примењену и клиничку социологију (Association for Applied and Clinical Sociology, AACS) које, поред других активности, издаје лиценце за обављање ових послова.⁸

⁶ О примењеној социологији код нас видети Болчић, 2019.

⁷ У *Социолошком речнику* (Мимица, Богдановић, 2007) постоји одредница „Социологија, клиничка“, али се овај појам употребљава у другом значењу, у смислу социолошке дисциплине „која се ослања на клиничко посматрање појединаца, друштвених група и друштва у целини [...] у циљу долажења до сазнања о спонтаним социјалним реакцијама и потенцијалним утицајем на њих, пре свега, из субјективне перспективе појединих чланова друштва“ (Опалић, 2007, стр. 575–576). Иначе, у *Речнику* нема одредница које се односе на друге појмове које смо овде дефинисали – социолошка пракса, примењена социологија, евалуациона истраживања, нити има било каквог одређења које би се односило на професију социолога. Једини појам који се односи на социолошку интервенцију су акцијска истраживања (Мимица, Богдановић, 2007).

⁸ Лиценце нису услов за запошљавање клиничких и примењених социолога у САД-у.

Евалуациона истраживања подразумевају систематску примену научних истраживачких процедура у циљу прикупљање података о активностима, карактеристикама и резултатима да би се вршила процена програма, побољшала њихова ефикасност и(или) пружили подаци потребни за одлуке о будућим програмима (Patton, 2007, p. 1334). Процењивање програма односи се на питања: у којој мери задовољава потребе оних којима је намењен, колико доприноси ширем друштву и у којој мери се промене у друштву могу приписати примени програма. Евалуациона истраживања су мултидисциплинарно подручје чији је развој у САД-у био подстакнут потребом за вредновањем владиних програма у образовању и рату против сиромаштва (Patton, 2007).

Последњих деценија јављају се још два појма у покушају да се дефинише однос између социологије као научне дисциплине и професије. Џонатан Тарнер (Turner, 1998) је „оживео“ појам друштвени инжењери који би подразумевао експлицитно повезивање теоријских принципа са практичним правилима која се примењују у реалним ситуацијама. Буравој (Burawoy, 2004), на основу одговора на два питања (Знање за кога? Знање за шта?) врши поделу социолошког рада у оквиру кога се примењена социологија (*policy sociology*) односи на инструментално знање за ван-академску публику (опш. Николајевић, Стојић, 2020, стр. 140–141).

Ова појмовна разликовања су важна јер указују на различите типове професионалног деловања социолога, што ће бити релевантно за разумевање разноврстних активности које спроводи Америчко социолошко удружење у циљу повећања шанси за запошљавање социолога. У наставку рада приказаћемо прво резултате истраживања о запослености социолога у САД-у.

На којим пословима се запошљавају студенти по завршетку основних студија социологије?

ASA је спровела лонгитудинално истраживање „Шта могу да радим са завршеним основним студијама социологије?“ (*Bachelor's and Beyond Study*). Циљ је био да помогне факултетима да одговоре на ово питање јер наставници често нису довољно упознати са применом социологија у различитим областима. Истраживање је спроведено у три таласа (2005, 2007, 2009): студенти са 96 департмана за социологију анкетирани су прво на завршној години студија, а затим две и четири године након дипломирања. У првом таласу истраживано је која стручна знања и вештине су стекли. Поред тога, предмет истраживања биле су и „меке“ вештине (иако оне нису део званичних циљева курикулума) и социјални капитал (у којој мери су студенти развили односе са наставницима, другим студентима, саветницима, односе у заједници). У другом таласу истраживања настојало се да се одговори на питања које послове обављају свршени студенти (односно које програме су уписали ако су наставили студије) и које социолошке вештине користе на послу. У трећем таласу истраживана је употреба људског и социјалног капитала, професионално усавршавање, напредо-

вање на послу, вештине које социолози примењују, вештине које им недостају и задовољство послом (ASA, 2010, pp. 7–8).

Кад је реч о знањима која су стекли током основних студија, 90% студената истиче да су овладали основним појмовима, док 70% разуме разлике између теоријских парадигми, емпиријски засноване односе између различитих појава, критичке или различите погледе на друштво, друштвене проблеме и односе између појединаца и институција. Вештине које су студенти стекли (поређане према процени студената у којој мери располажу њима) су: идентификовање етичких проблема у истраживањима, развијање аргумената заснованих на евиденцији, евалуација различитих истраживачких метода, писање извештаја разумљивог несоциолозима, формулисање узрочне хипотезе, коришћење компјутерских извора за стварање листе референци, интерпретирање резултата добијених прикупљањем података, коришћење статистичких програма (ASA, 2010, p. 10). Студенти су у мањој мери сигурни у стечене вештине него у усвојена знања.

Две године после тога, 2007. године, 60% свршених студената социологије је било запослено, 13% је наставило школовање, 22% радило и школовало се, а 5% студената се изјаснило да не обавља ниједно од наведеног (ASA, 2010, p. 15). Међу онима који су били запослени са пуним радним временом, највећи удео је радио у области социјалних служби и саветовања, а затим следе послови административне подршке, менаџмента, маркетинга, других јавних служби, наставника и библиотекара и послови у друштвеним наукама и истраживањима. У наставку ћемо укратко описати ове послове (ASA, 2010, 15, pp. 17–18).

Међу запосленима који су сврстани у групу социјалне службе и саветовања (26,5%) су: водитељ случаја који ради са злостављаном и занемариваном децом, директор социјалног програма бонова за храну, форензички интервјуер при центру за заступање деце, координатор за процену подобности за програм здравственог осигурања, заступник жртава насиља у породици. Запослени у овој групи делатности баве се проблемима о којима су учили током студија, углавном у непрофитном сектору. Ови послови захтевају „меке“ вештине; социолози треба да знају како да ефикасно, али са поштовањем раде са људима који припадају различитим класама, расним и етничким групама. Примењују знање о утицају друштвених институција на појединце и утицају друштвених чинилаца на сиромаштво, болести и незапосленост.

Послове административне подршке (15,8%) социолози обављају углавном у економским организацијама, државним и локалним органима. Обухватају различите „канцеларијске“ послове: помоћници у суду, адвокатској канцеларији или компанији, специјалисти за имиграцију у великим компанијама, менаџери и планери у кабинетима државних функционера и слично. У непрофитним организацијама ова радна места често носе назив „програмски асистент“. Ово су класични „улазни“ (почетнички) послови и омогућавају социолозима на почетку каријере стицање искустава, специфичних знања и контаката што их чини конкурентним за боља радна места у каснијој каријери.

Послови у менаџменту које обављају социолози (14,4%) су разноврсни: координисање програма, спровођење уговора са владом, надгледање осигура-

вања квалитета и задовољства купаца, рад у одељењу за људске ресурсе (запошљавање, обуке, преговори током сукоба и обезбеђивање једнаких могућности за запослене). Типични опис радних задатака укључује пружање финансијске анализе, планирање радне снаге, осигурање квалитета и евалуацију запослених. Вештине потребне за ове послове су: добре лидерске и комуникацијске вештине у циљу успостављања ефикасних радних односа са различитим људима (од менаџера и стручњака до службеника и радника), аналитичке способности, оријентација на детаље, флексибилност, способност усклађивања више активности, анализирање и решавање проблема и добро управљање временом и роковима.

У области маркетинга (10,1%) социолози раде на остваривању планова, истраживању тржишта, писању реклама или продаји производа. Ови послови пружају велике могућности за примену сазнања из социологије јер на купце утичу сви они фактори које студенти социологије проучавају као што су род, раса, класа, култура и старосна доб. Послови у области продаје и маркетинга пружају могућности запошљавања социолога у привреди, али и у непрофитном сектору (нпр. прикупљање средстава).

У јавним службама (8,3%), социолози раде као полицајци, истражитељи и службеници за условне казне у правосудном систему. Истраживање је такође показало да студенти са завршеним основним студијама социологије могу да раде на пословима који су повезани са истраживањем (5,7%) иако често постоји погрешан утисак да то могу да раде само социолози са докторатом.

Кад је реч наставку школовања, 22,4% студената је уписало мастер из социологије, док је већина уписала мастер програме из блиских области (социјални рад, образовање, право, психологија/саветовање, друге друштвене науке, бизнис, јавне политике); један део је уписао несродне дисциплине (нпр. инжењерство) повезане са њиховим специфичним каријерама. Може се запазити да је око 70% свршених студената уписало мастер студије које се могу одредити као примењене, стручне или професионално оријентисане области (ASA, 2010, р. 19).

Трећи талас истраживања (2009. године) показао је да је, четири године после завршетка основних студија, готово половина социолога стекла диплому мастер студија. Око 80% социолога је променило посао, углавном остајући у истом сектору, при чему су најчешће прелазили из продаје и маркетинга на менаџерске позиције и из административне подршке у социјалне службе (ASA, 2010, р. 21).

Која знања и вештине користе социолози на својим радним местима?

Према истраживању из 2009. године, најчешће коришћена знања и вештине социолога на радном месту су: рад са људима из различитих етничких група и култура, тимски рад, коришћење рачунара за налажење информација, коришћење лидерских способности и писање извештаја (ASA, 2010, р. 21). ASA је спровела још једно истраживање примене знања и вештина стечених током студија на радном месту на кохорти студената који су студије завршили

2012. године; истраживање је спроведено на националном узорку, анкетом у три таласа, од којих је последњи реализован 18 месеци после дипломирања (ASA, 2015).⁹ Кад је реч о примени знања и вештина стечених током студија социологије, постављене су две групе питања: да ли користе на радном месту основне социолошке појмове и вештине које представљају језгро курикулума социологије и, друго, да ли користе специфичне, практичне вештине које су вероватно стекли током студија социологије. Око половине анкетираних социолога се потпуно сложило са тим да на радном месту користе оно што су учили о друштвеној разноликости, друштвеним установама и њиховом утицају на појединце, о групама и тимовима и о друштвеним проблемима. Истраживање је показало да је мања вероватноћа да примењују вештине које се односе на анализу података и дизајн истраживања (ASA, 2015, pp. 10–11).

Практичне вештине које социолози користе могу се сврстати у три групе. Најчешће примењиване вештине повезане су са односима међу људима: организационе вештине, рад са људима различите расе, етничитета, рода или класе и тимски рад. Затим следе вештине које се односе на употребу података: коришћење компјутерских ресурса за налажење информација, прикупљање података за формулисање аргумената заснованих на евиденцији, приказивање података у табелама и графиконима и трагање за постојећим статистички подацима. Најзад, око трећине социолога користи вештине изражавања које су могли да стекну на студијама: писање извештаја и израда презентација коришћењем програма као што је PowerPoint (ASA, 2015, pp. 12–13).

Кад је реч о знањима и вештинама које им недостају, а за које би желели да су их стекли током студија, амерички социолози најчешће наводе: информације о пословима, пракси и примењеним искуствима, затим специфична знања о посебним областима (вештине које се односе на кривично правосуђе, социјални рад, технологију и друштво, економију) и вештине истраживања, методе, статистику и статистичке програме (више компјутерских вештина, овладавање и другим програмима осим SPSS). Нешто више од четвртине анкетираних није изразило жељу за додатним вештинама или је било задовољно вештинама које су стекли (ASA, 2015, pp. 13–14).

Препоруке за одељења за социологију

На основу резултата истраживања „Шта могу да радим са завршеним основним студијама социологије?“ формулисане су препоруке за унапређење професионалног образовања социолога које треба да их оспособи да траже и нађу задовољавајући посао (ASA 2010, 51–71). Препоруке се заснивају на неколико основних претпоставки. Прво, социолози на универзитету треба да пружају савете за развој каријере, а не да постану саветници за запошљавање.

⁹ Ово истраживање је показало сличан распоред послова које социолози обављају као и већ наведено истраживање из 2007. године.

Кад је реч о садржају студијских програма, основна идеја јесте да се ово оспособљавање обавља кроз читав курикулум (курсеви, ваннаставне активности и слично), а не само кроз одређене предмете (као што је Каријера социолога или Стручна пракса). Подједнако важна је и друга претпоставка, а то је да „тврдо“ језгро социологије (социолошке теорије и основни појмови) не треба да буде „жртвовано“ у корист тржишно употребљивих вештина.

Истраживање из 2007. године је показало да је задовољство послом који обављају социолози повезано са тим у којој мери је посао близак ономе што су учили на студијама социологије. Такође, показало се да је већа вероватноћа да ће свршени студенти примењивати неке од вештина које су стекли током студија уколико их наведу у пријави за посао или током интервјуа (независно од радног места за које конкуришу). Поред тога, већа је вероватноћа да ће наћи посао „близак социологији“ уколико су током студија ангажовани на стручној пракси, ваннаставним активностима, активностима у заједници и слично (ASA, 2010, 18–19). Имајући у виду ове налазе, истиче се да студенти треба да се припремају за излазак на тржиште рада (или наставак школовања) све време током трајања основних студија и да одлуке које доносе у том периоду (избор предмета, обављање ваннаставних активности и праксе) утичу на њихове шансе да нађу занимљив посао „близак социологији“ који би им доносио задовољство. Одељења за социологију треба да им помогну у томе.

ASA је припремила приручник за факултете са базом података прикупљених у истраживању о запошљавању свршених студената социологије – одељења за социологију могу да је користе да студенте обучавају релевантним социолошким вештинама, упознају са могућим пословима и анкетирају у циљу процене квалитета студијског програма. Формулисан је већи број практичних сугестија и обезбеђени додатни ресурси: спискови публикација, модели радних биографија свршених студената, примери задатака за студенте социологије, кратки изводи из истраживања за студенте, родитеље и администрацију факултета, писма за студенте и њихове родитеље и слично. Препоруке се односе на оспособљавање студената за тражење посла, повећање примењеног аспекта социологије у настави и развијање социјалног капитала студената.

Одељењима за социологију се предлаже опремање библиотека литературом намењеном да помогне социолозима у тражењу посла, као и упућивање студената на линкове различитих организација (од социолошких удружења, преко центара за развој каријере на универзитетима, до служби и сајтова за запошљавање). Такође, студентима се могу давати конкретни савети за тражење посла – на пример, на који начин ефикасно тражити послове „блиске социологији“ на сајтовима за запошљавање. Обуке за тражење посла могу се организовати у сарадњи са центрима за каријеру универзитета или увођењем курсева (или неког другог облика активности) за припрему за тражење посла и развој каријере социолога.¹⁰

¹⁰ На основним студијама социологије на неким одељењима уведен је предмет Каријера социолога.

Одељења за социологију треба јасно да дефинишу исходе учења студија социологије што треба да помогне студентима који траже први посао у изради радне биографије. Наставници треба да разјашњавају студентима примењивост вештина које стичу и помогну им да их формулишу тако да одговарају захтевима различитих типова послова.¹¹ У настави из различитих предмета (од Увода у социологију до курсева из посебних социологија) могуће је истовремено остваривати два циља: овладавање садржајем и јасно указивање на то како су та знања и вештине повезана са пословима које могу да обављају социолози. Не треба претпоставити да студенти знају који су циљеви одређених задатака већ им треба јасно указати на њихову практичну релевантност: на пример, студенти могу да анализирају податке о тржишту рада и истовремено испитују могућности запошљавања социолога или развијају вештине релевантне за интервју за посао (могу да интервјуишу неког запосленог социолога). Такође, може се омогућити „издвајање“ студената тако што ће се увести награде за нпр. најбољи есеј, најбољи истраживачки рад и слично што студенти могу да додају у своју биографију. Обављање различитих задатака треба формализовати на такав начин да то буде препознатљиво послодавцима (нпр. организовање конференција за студенте паралелно са научном или стручном конференцијом).

Курикулум мора да буде тако организован да подстиче развој тзв. „меких“ вештина и директно указује на њихову релевантност за рад социолога: комуникација, рад у групи или тиму, културне компетенције и способности за рад са људима из различитих друштвених група, као и вештине анализе података и употребе рачунара. Да би студенти стекли сигурност у примену различитих метода истраживања не препоручује се нагомилавање методолошких курсева већ побољшање постојећих и вежбање примене различитих метода кроз задатке у оквиру других предмета.

Неке од препорука односе се на развијање социјалног капитала. Истраживања у заједници и евалуације пројеката омогућавају студентима стицање искуства и развијање контаката изван академске средине. Ваннаставне активности као што су рад у заједници, пракса, стажирање, волонтирање и социолошки клубови студената пружају могућности за развој односа, неформално учење и обављање различитих задатака. Укључивање студената у конференције и истраживачке активности одељења подстиче развој контаката са другим социолозима.¹²

Социолози се запошљавају у различитим областима на врло различитим пословима. Није могуће програмом студија обухватити све посебне области примене социологије, али се могу увести додатни курсеви из примењене и

¹¹ Студентима треба указати на потребу да детаљно и конкретно наведу своје вештине (аналитичке, организационе, комуникационе). На пример, треба да наведу не само да знају да раде на рачунару већ које програме за које активности знају да користе. Ако наводе да поседују организационе вештине, треба то да поткрепе искуством успешног организовања неког догађаја и слично.

¹² За задатке на неким пројектима студенти могу да добијају кредите чиме факултет смањује трошкове истраживања.

јавне социологије или блокови изборних предмета који су везани за одређене послове које могу да обављају социолози (нпр. социјални рад, образовање, право).¹³ Притом је потребно комбиновати језгро социолошких теорија и метода са садржајем курсева из специјализованих области са јасним импликацијама за будућу каријеру социолога.

Алумни панели или саветодавни одбори (састављени од бивших студената, послодаваца) као и истраживања међу бившим студентима могу да помогну да се процене исходи наставе, али и да се укаже на могућности запошљавања.

На крају се истиче да ове препоруке не значе да факултети и одељења треба да преузму одговорност за налажење посла и развој каријере својих студената, али морају да буду свесни перспектива својих студената.

Активности ASA на унапређивању запошљивости социолога

Професионална удружења су врло важан елемент професије и често представљају први ступањ професионализације. Њиховим деловањем остварује се више циљева: надзор над регрутацијом за професију и професионалним образовањем (формалним и неформалним), заштита монопола над професионалним радом и контрола професионалног рада, осигуравање и иницирање истраживачке делатности, унапређење научне основе на којој почива професија (Šporer 1990, стр. 30–31). Америчко социолошко удружење је најстарије национално професионално социолошко удружење (основана 1905. године) које последњих година броји око десет хиљада чланова (ASAa), организованих кроз секције и заједнице. ASA спроводи разноврсне активности које су усмерене како на развој социологије као науке (организовање годишњих конференција, издавање научних часописа), тако и на развој социологије као професије. Деловање је усмерено према широј јавности (популаризација студија социологије и социолошке експертизе у друштву), према одељењима за социологију и према (потенцијалним) студентима социологије и социолозима.

ASA редовно спроводи истраживања о запошљавању социолога, њиховим платама, каријери и задовољству послом, као и о одељењима за социологију и наставним програмима. На тај начин се систематски прати запошљавање и каријере социолога, што омогућава унапређивање образовања и професионалне праксе и њихово усклађивање са условима на тржишту рада.

Образовање социолога је најважнија активност за професију па ASA обезбеђује бројне и разноврсне ресурсе одељењима за социологију (силабусе, упутства, задатке, видео материјале за наставу). Студентима основних студија су, поред тога, намењени разноврсни ресурси са нагласком на развој професионалне каријере: радионице, вебинари, презентације, интервјуи са социоло-

¹³ Од 816 одељења за социологију у САД-у, 283 има специјализацију: 62% криминал, право и друштво, 29% социјални рад и социјалне услуге, 16% геронтологија и 15% породица и млади (према ASA, 2010, р. 70).

зима који раде на различитим радним местима, примери послова које социолози обављају, приручници за ефикасно студирање и налажење посла, водич за оснивање социолошког студентског клуба, подршка укључивању изузетних студената на годишње састанке ASA, награде за најбоље студентске радове, линкови различитих релевантних организација. На овај начин се каријерни развој не препушта искључиво индивидуалној иницијативи студената већ се интегрише у сам процес образовања.

ASA омогућава повезивање, умрежавање и дељење искустава социолога који раде у непрофитном, државном и корпоративном сектору. Социолозима који желе да се информишу о овим пословима на располагању је серија видео материјала и вебинара о каријери социолога у практичном окружењу, личне исповести социолога који раде на различитим радним местима, искуства о томе како им социологија помаже у обављању посла, практични савети за тражење посла, информације о различитим пословима које социолози могу да обављају у високом образовању ван наставе. Социолози који већ раде у практичном окружењу могу да се повезују кроз секцију „Социолошка пракса и јавна социологија“ (*Sociological Practice and Public Sociology* – SPPS) у оквиру ASA. Ова секција такође реализује различите активности: организује симпозијум на годишњим састанцима ASA и заједницу на LinkedIn мрежи, додељује награде, информише чланове о организацијама које запошљавају социологе (SPPS official site). У оквиру ASA постоје и заједнице „Социолози који раде свуда“ (*Sociologists Working Everywhere*) и „Заједница клиничких социолога“. Овакви облици повезивања и умрежавања доприносе одржавању професионалног идентитета социолога који раде у практичном окружењу што је један од кључних изазова савремене социолошке професије.

Поред научних часописа ASA издаје часопис *Contexts* који објављује најновија истраживања намењена широј читалачкој јавности и билтен *Footnotes* намењен члановима које информише о социолошку приступу актуелним темама и активностима ASA.¹⁴

На сајту ASA организован је Career Center (раније Job Bank) чији је циљ да повеже социологе који траже посао и послодавце,¹⁵ а у оквиру годишње скупштине организује се и сајам запошљавања. На тај начин се професионално удружење јавља као посредник на тржишту рада, чиме се његова улога проширује изван традиционалних академских оквира. Пажња се поклања и проблему запошљавања свршених студената мастер и докторских студија (видео, вебинари, виртуелни про-семинари са презентацијама и дискусијама намењеним свршеним студентима и социолозима на почетку каријере). Подаци показују да се доктори социолошких наука мање запошљавају изван универзитета у од-

¹⁴ Број *Footnotes* објављен у септембу 2022. године посвећен је теми Каријере социолога у практичном окружењу.

¹⁵ Увид у постављене огласе показује да се они углавном односе на радна места у настави на факултетима. У 2024. години, од укупног броја оглашених радних места (623), 4,7% је сврстано у социолошку праксу (ASA sept. 2025, p. 2).

носу на нпр. економисте. Имајући у виду огроман привредни сектор САД-а са развијеним одељењима за развој и истраживања, као и обимне активности владиних агенција, то је потенцијално велико тржиште рада и за социологе који се баве истраживањем у практичне сврхе и евалуацијом програма. О томе говоре социолози запослени у истраживачким одељењима неколико највећих глобалних ИТ компанија у свом отвореном писму:

„Поздрављамо колеге са социолошким образовањем у нашим тимовима на истраживачким позицијама у индустрији, али често имамо потешкоћа да запослимо социологе јер се много мање њих пријављује за истраживачке позиције него истраживача из сродних области, као што су психологија, политичке науке или економија“ (Jaroszewski et al., 2021).

Проблемом запошљавања социолога баве се професионална удружења и у другим земљама. У оквиру Светске социолошке асоцијације (International Sociological Association, ISA) делује истраживачки одбор Клиничка социологија. Неколико националних удружења социолога има секције или групе посвећене примењеној социологији. Неколико часописа је посвећено примени социологије у пракси (*Journal of Applied Social Science*, *Teaching Sociology*, *Clinical Sociology Review*, *European Review of Applied Sociology*). Поред тога, различите облике умрежавања, консултовања, курсева и блогова са практичним саветима реализују социолози који имају искуства у пракси, самостално или у сарадњи са социолошким организацијама.

У оквиру овог рада указаћемо још на активност Британског социолошког удружења (British Sociological Association, BSA). Поред популаризације студија социологије, обезбеђивање ресурса за одељења за социологију, студенте и социологе који траже посао, организована је Група за примењену социологију (*BSA Applied Sociology Group*) и припремљен курикулум за примењену социологију. Објашњавајући потребу за израду курикулума истиче се да социолози поседују знање о организацијама и људској интеракцији тако да могу не само да објашњавају већ и да побољшавају многе свакодневне ситуације (од разлике у платама између полова до последица климатских промена на благостање и здравље). Фокус је на специфичним интервенцијама за решавање непосредних проблема у друштвеном окружењу коришћењем социолошког знања Курикулум представља покушај систематског увођења примењене димензије у образовање социолога и намењен је одељењима за социологију која желе да укључе примењену социологију у програм (препоручује се на трећој години основних студија). Средиште курикулума чине четири целине: 1. знања, 2. вештине, 3. запошљавање, каријера и етика и 4. пракса. Поред тога, курикулум садржи и студије случаја, активности током наставе, начине оцењивања и ресурсе (списак литературе, часописа, организација, студија случаја), као и списак знања и вештина за које се сматра да треба да их стекну студенти да би успешно могли да обављају стручне послове (*BSA Applied Sociology Group official site*).¹⁶

¹⁶ Српско социолошко друштво је објавило на свом сајту краћи извештај о овим активностима Британског социолошког удружења (Фокс 2019).

Завршна разматрања

На крају ћемо указати на још неколико тема које се јављају у стручним текстовима и искуствима социолога запослених у различитим делатностима, као и на могућности унапређења професије социолога код нас. Можемо почети од термилошког нивоа. Већ је напоменуто да појмови примењене и клиничке социологије нису једнозначно одређени.¹⁷ За социологе који раде као стручњаци у владином, непрофитном или корпоративном сектору у америчкој социолошкој заједници употребљаван је израз – социолози који раде „изван академије“, односно универзитета (*sociologists outside of the academy*). У новије време употребљава се и израз социолози који раде „у практичном окружењу“ (*in practice settings*). Како указује Ненси Кид, извршна директорка ASA, то није „мала, ненамерна језичка разлика“. Позитивно одређење треба да укаже на то да ти послови нису алтернативе уобичајеним каријерама које социолози бирају јер им уобичајени социолошки послови нису доступни. Кид истиче да су то продуктивне опције које могу да понуде социолозима велико задовољство послом и да дају значајан допринос друштву (Kidd, 2022). Ова термилошка промена може се посматрати као део настојања да се пословима социолога ван универзитета прида одговарајућа вредност. Када се говори о пословима који су пожељни за социологе, употребљава се често израз „послови блиски социологији“ (*jobs that are close to sociology*) или се пак говори о пословима на којима социолози могу да примене социолошка знања и вештине. Ова језичка неодређеност говори о неизграђености професије која није успела да оствари монопол на експертизу, да „омеђи“ делокруг свог рада. У српском друштву запошљавање на универзитету је ограничено па се као „модел“ уобичајеног рада социолога углавном наводи професор социологије у средњој школи: радна места и потребне квалификације у средњошколској настави су јасно дефинисане, а потребне вештине и пракса укључене у образовање социолога. Кад је реч о запошљавању у другим секторима, често се користи неодређена формулација „рад у струци“. Ми смо у овом тексту користили фразу „социолози који раде као стручњаци“ да означимо послове у државном, профитном и непрофитном сектору.

Ако се мало социолога запошљава у неком сектору, на пример индустрији, онда то повратно утиче на послодавце да мање имају у виду социологе за будућа запослења: своју слику профила запосленог који ће успешно обављати одређени посао послодавци формирају на основу свог искуства о онима који већ раде (опш. Gorman 2005). И обрнуто, запослени социолози својим перформансама (способностима, односом према раду, етиком) отварају врата организација за своје будуће колеге. Одељења за социологију и професионална удружења могу да помогну тако што ће обезбедити додатне ресурсе да би социоло-

¹⁷ Занимљиво је да ASA на свом сајту објашњава да појам клиничке социологије у САД-у има другачије значење од употребе тог појма у Европи, а BSA објашњава да појам примењене социологије који они користе одговара ономе што се у САД-у назива клиничка социологија.

лози запослени у различитим секторима на најбољи начин представљали своју професију (додатно стручно образовање, приручници, стручни текстови у часописима, стручне конференције, семинари, курсеви из специфичних вештина, организовање у секције и умрежавање). Поред тога, потребно је пружити прилику социолозима који раде у различитим делатностима да своја искуства деле не само са студентима социологије већ и са универзитетском социолошком заједницом. Тиме ће се они који су одговорни за образовање упознати са пословима које социолози обављају (знањима и вештинама које примењују на радном месту). Истовремено ће обогатити своја знања непосредним увидима у друштвену стварност која имају запослени социолози. То ће допринети развоју социологије као науке и професије у српском друштву.

Свршени студенти често нису довољно упознати са процесом запошљавања (и шире, функционисањем тржишта рада). Мислимо пре свега на очекивање да се у огласима за посао у оквиру потребних квалификација наводи занимање „социолог“ и уопште, на представу о томе да „радити у струци“ подразумева и одговарајуће именовање радног места. Друга претпоставка јесте да звање које су стекли говори послодавцу све што је потребно о знањима и вештинама којима располажу. Ниво образовања и занимање је само један од сигнала за послодавца о потенцијалним способностима кандидата. Велики део послодаваца није упознат са тим шта све социолози могу да раде, нити детаљно проучавају списак положених испита и додатак дипломи приликом селекције кандидата за посао. Као што су истраживања ASA показала, ако свршени студенти своја знања и вештине третирају као нешто што се подразумева, умањују себи шансе за запослење. Међутим, проблем можемо посматрати и са другог становишта: шта професионално удружење и одељења за социологију могу да раде да би се потенцијални послодавци упознали са знањима и вештинама које се стичу на студијама социологије. Видљивост социолошке професије у нашем друштву може се побољшати истраживањима друштвено важних проблема, наступима социолога у јавности, ангажовањем у јавним политикама.¹⁸ Области у којима постоје могућности за запошљавање социолога често нису заступљене у довољној мери у научној делатности социолога. То можемо видети на примеру маркетинга. Пре четири деценије забележено је:

Но, и код нас су маркетиншка истраживања незамислива без социолошких концепата (нпр. без појма групе нема „сегментирања тржишта“) и метода (социолошке анкете). Социологија спонтано продире у подручје маркетиншких истраживања, али професионалних социолога још нема у маркетиншким службама и тимовима (Županov, Šporer, 1985, 59).

Не само да има мало социолога у маркетиншким тимовима већ нема много ни социолошких истраживања релевантних тема (на пример утицај социоекономских и културних чинилаца на понашање потрошача). Пружајући

¹⁸ Често сведочимо томе да се у јавности истиче да на неки проблем утичу друштвени чиниоци, да би „социолози могли да кажу више о томе“, али о томе не говоре социолози него психолози, педагози и слично.

сазнања до којих се дође таквим истраживањима, развојем инструмената за маркетиншка истраживања и дисеминацијом тих резултата подигла би се свест о значају рада социолога у маркетиншким тимовима.

Као што смо видели, препознавање знања и вештина и указивање на њихову практичну примену један је од главних задатака које треба реализовати током образовања социолога. ASA између осталог упућује на текст Келски (Kelsky, 2015) која истиче да је задатак социолога који жели да ради ван наставе прелазак са јединственог идентитета („социолог“) на различите вештине, раздвајање идентитета од вештина јер ван универзитета послодавци траже вештине. Условно можемо прихватити овакве формулације у смислу да истичу значај препознавања и даљег развијања вештина, али се не може прихватити и потпуно растакање професионалног идентитета у низ вештина стечених на различите начине (током студија, кроз неформално образовање, у свакодневном животу). С правом се указује у препорукама ASA да се у студијском програму мора очувати „тврдо“ језгро социологије (теорије и појмови); у искуствима примењених социолога често се истиче значај социолошке имажинације за њихово обављање посла. Штавише, проблем идентитета социолога који раде као стручњаци у владином, профитном или непрофитном сектору је једно од питања које се поставља пред професионално удружење и због тога што се ови социолози идентификују са својом професијом (социолога) и својом радном организацијом (боље рећи њеном делатношћу). Ако социолози који раде у практичном окружењу изгубе свој идентитет социолога, тиме професија губи. Професионално удружење има кључну улогу у одржавању професионалног идентитета социолога, а то може да оствари систематским деловањем: подстицањем свршених студената социологије да се учлане у удружење, организовањем секција, умрежавањем социолога запослених у одређеним делатностима, разматрањем проблема са којима се суочавају на радном месту, заступањем и слично.

У којој мери се искуства и препоруке ASA могу применити у српској социолошкој заједници? Треба имати у виду одређене разлике које утичу на начин сагледавања и решавања проблема запошљавања социолога. У америчкој социолошкој заједници много пажње се поклања запошљавању доктора социолошких наука. Уобичајени ток каријере – докторирање, запошљавање на факултету и напредовање до сталног радног односа – постаје недоступан за многе јер њихов број значајно превазилази могућности запошљавања на универзитету. Код нас тај проблем још увек није у тој мери изражен (али се може очекивати у будућности). Са друге стране, проблем запошљавања свршених студената основних студија социологије постоји већ деценијама, као и покушаји да се тај проблем ублажи. Тако су, на пример, Жупанов и Шпорер истакли да су претпоставке за развој примењене социологије промене у образовању социолога: увођење у наставу примера из примењене социологије, увођење обавезне праксе, промене вредносне оријентације у процесу професионалне социјализације, промене у раду професионалних удружења (Županov, Šporer,

1985, 56–57).¹⁹ Као што се може видети, ове препоруке су актуелне и данас. На основу анализе активности Америчког социолошког удружења можемо говорити о више могућих праваца унапређења професионализације социологије који су, уз одређена ограничења, релевантни и за српски контекст. Оно што се може преузети од ASA и прилагодити нашим условима јесте пре свега разноврсност активности усмерених према одељењима за социологију, студентима, социолозима и друштву, мултимедијалност ресурса и савремени начини комуникације. Поред тога, развој ресурса за наставу и подршку студентима у планирању каријере, као и спровођење редовних истраживања о запошљавању свршених студената, били би значајни кораци који се могу спроводити са постојећим институционалним капацитетима. Са друге стране, неке активности као што су информисање о огласима за посао или прикупљање обимних ресурса о каријерама социолога теже је применити у српском контексту.

Могућности примене различитих активности у великој мери зависе од капацитета и организованости професионалних удружења. У Србији делују два удружења социолога. Социолошко научно друштво Србије (СНДС) је, као што му назив говори, усмерено на развој социологије као науке.²⁰ Српско социолошко друштво (СДС) истиче циљеве и активности које се односе на унапређивање стручног, наставног и научног рада у области социологије, као и „укључивање стручног социолошког рада у различите области привредних и друштвених делатности“ (ССД, 2023).²¹ Иако у оквиру ССД постоји Одбор за професионална питања који се бави запошљавањем, правима и интересима социолога „при запошљавању на радним местима за које је предвиђено социолошко образовање“ (исто), запажене активности се испољавају само у области заштите статуса наставе социологије у средњем и високом образовању. Ограничавајући чинилац деловања је и мали број чланова, Проширење чланства (посебно укључивање запослених ван универзитета и незапослених социолога), умрежавање и развијање разноврсних облика комуникације подигли би организационе капацитете удружења који могу да се користе за осмишљавање и реализовање активности са циљем унапређења запошљавања социолога.

¹⁹ Промене у вредносној оријентацији у процесу професионалне социјализације односе се на то да је потребно, уместо модела интелектуалца, развијати и експертистичку социјализацију и услужну оријентацију, као и да је потребно да социолози запослени на универзитетима више вреднују рад примењених социолога.

²⁰ Чланство у друштву је ограничено на докторе социолошких наука и студенте докторских студија. Главне активности су: организовање научних скупова, издавање научног часописа, предузимање научних истраживања и слично (SNDS, 2019). У Етичком кодексу СНДС, поред навођења општих етичких принципа, посебно су уређена само етичка питања научно-истраживачког рада (SNDS, n. d.).

²¹ ССД спроводи активности у циљу развоја науке (организовање научних скупова, издавање часописа и слично) и промоције студија социологије (такмичење средњошколаца). Нема усвојен етички кодекс. Услов за чланство је стечено социолошко образовање, али су чланови скоро искључиво запослени на факултетима и институтима.

На крају треба истаћи да су ефекти активности професионалних удружења и одељења за социологију на запошљивост социолога ограничени јер на то значајан утицај имају и структурне карактеристике тржишта рада у Србији. Ограничена потражња за социолозима ван образовног система, недовољна видљивост социолошке експертизе и слаба повезаност академског и привредног сектора представљају кључне препреке. Проблем у том смислу није само у томе како образовати социологе, већ и у томе да ли друштво препознаје потребу за њиховим знањима и вештинама. Због тога се не може очекивати да промене у образовању саме по себи доведу до значајног повећања запослености, већ је неопходно, као што је већ истакнуто, паралелно деловање на афирмацији и популаризацији социологије у јавности и институцијама, и посебно, проактиван однос према привредним организацијама.

Положај социолога на тржишту рада је ефектно сумирао један амерички социолог који ради „у практичном окружењу“ (финансијски сектор). Студије социологије припремају студенте за широк спектар могућности за развој каријере, али истовремено пружају монопол на експертизу за врло мало радних места. Студенти се оспособљавају да добро обављају послове у релевантним институцијама и организацијама, некад чак и боље од тога како их обављају запослени са уобичајеним квалификацијама за та радна места (Matthew, 2022). Имајући у виду овај амбивалентан положај професије социолога, као и анализу активности ASA, можемо још једном указати на улогу професионалних удружења, одељења за социологију и наставника: с једне стране, да подстичу код студената самопоуздање, мотивисаност и спремности да активно испитују разноврсне могућности запошљавања и развоја каријере и, с друге стране, да се посвећено ангажују на афирмацији социолошке експертизе у јавности и подршци социолозима који раде у привредним, државним, јавним и невладиним организацијама.

Референце

- Вулетић, В. (2025). *Социологија и идеологија – прилози за историју социологије у Србији*. Београд: Филозофски факултет. doi 10.46793/6427.394.7.V
- Мимица, А., Богдановић, М. (прир.) (2007). *Социолошки речник*. Београд: Завод за уџбенике.
- Николајевић, Стојић (2020). Социологија као наука и пракса: развој социологије у САД. У О. Марковић Савић & Н. Прашевић (ур.), *Наука без граница III* (стр. 129–145). Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Опалић, П. (2007). Социологија, клиничка. У А. Мимица, М. Богдановић (прир.), *Социолошки речник* (стр. 575–576). Београд: Завод за уџбенике.
- ССД (Српско социолошко друштво) (2023). Статут удружења „Српско социолошко друштво“. https://ssd.org.rs/wp-content/uploads/2023/10/Statut_06.10.2023_Web.pdf

- Фокс, Н. (2019). Курикулум за примењену социологију. Српско социолошко друштво. https://staro.ssd.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=672:2019-01-11-20-38-36&catid=35:2011-12-11-16-36-13&Itemid=41
- ASA (2010). American Sociological Association, Research and Development Department. *Launching Majors into Satisfying Careers: A Faculty Manual with a Student Data Set*. Washington, DC: American Sociological Association. http://www.asanet.org/sites/default/files/savvy/documents/research/pdfs/ASA_Launching_Majors_Faculty_Manual_2010.pdf
- ASA (2015). American Sociological Association, Research and Development Department. *Jobs, careers & sociological skills The Early Employment Experiences of 2012 Sociology Majors*. Washington, DC: American Sociological Association. https://www.asanet.org/research_brief/jobs-careers-sociological-skills-early-employment-experiences-2012-sociology-majors/
- ASA (2025). American Sociological Association, *Positions Advertised in the ASA Job Bank and Career Center in 2024*. Washington, DC: American Sociological Association. https://www.asanet.org/wp-content/uploads/2025/09/Job-Bank-Report-2024_Final.pdf
- Bolčić, S. (2019). Uspešno društvo i primenjena sociologija. *Sociologija*, 61(5), 758–778. doi 10.2298/SOC19S1758B
- Bolčić, S. (2003). *Svet rada u transformaciji. Lekcije iz sociologije rada*. Beograd: Plato.
- Bryant, C. D. & Peck, D. L. (Eds.) (2007). *21st Century Sociology: A Reference Handbook*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Burawoy, M. (2004). Public Sociologies: Contradictions, Dilemmas, and Possibilities. *Social Forces*, 82(4), 1603–1618.
- DeMartini, J. R. (1989). “Basic and Applied Sociological Work”. *Sociological Practice*, 7(1), Article 17. <https://digitalcommons.wayne.edu/socprac/vol7/iss1/17>
- Fritz, J. M. (2007). Clinical Sociology. In C. D. Bryant, & D. L. Peck (Eds.), *21st Century Sociology: A Reference Handbook* (pp. 1325–1333). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Jarozewski, S., Hunzaker M. B., Miner M. M., Outland S. A., Rafalow M., Reisman, A. (2021, August 16). An Open Letter to Sociology Faculty. Sage: S3 – Social Science Space. <https://www.socialsciencespace.com/2021/08/an-open-letter-to-sociology-faculty/>
- Kelsky, K. I. (2015). Got Skills? *Context*, 14(2), 80–81. doi 10.1177/1536504215585789
- Kidd, N. (2022). Careers in Practice Settings: Providing Satisfaction to Sociologists and Meaningful Contributions to Society. *Footnotes*, 50(3), <https://www.asanet.org/footnotes-article/careers-practice-settings-providing-satisfaction-sociologists-and-meaningful-contributions-society/>
- Krause, J. (2007). Sociological Practice. In C. D. Bryant, & D. L. Peck (Eds.), *21st Century Sociology: A Reference Handbook* (pp. 1346–1357). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Matthew, E. (2022). A Sociologist’s Perspective on Financial Planning. *Footnotes*, 50(3). <https://www.asanet.org/footnotes-article/careers-practice-settings-providing-satisfaction-sociologists-and-meaningful-contributions-society/>

- Patton, M. Q. (2007). Evaluative Research. In C. D. Bryant, & D. L. Peck (Eds.), *21st Century Sociology: A Reference Handbook* (pp. 1334–1345). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Perlstadt, H. (2007). Applied Sociology. In C. D. Bryant, & D. L. Peck (Eds.), *21st Century Sociology: A Reference Handbook* (pp. 1312–1324). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- SNDS (Sociološko naučno društvo Srbije) (2019). Statut udruženja „Sociološko naučno društvo Srbije“. <https://snds.rs/statut/>
- SNDS (Sociološko naučno društvo Srbije) (n. d.). Etički kodeks Sociološkog naučnog društva Srbije. <https://snds.rs/eticki-kodeks/>
- Stojić, G., Nikolajević, A. (2019). The Profession of a Sociologist in the early 21st Century – The Problem of Sociologists' Employment. In J. Petrović, V. Miltojević & Trotsuk (Eds.), *Sociology in XXI Century: Challenges and Perspectives* (pp. 169–184). Niš, Belgrade: Faculty of Philosophy, Serbian Sociological Association.
- Trajkovski, I. (2006). Strukturalne i institucionalne tendencije u savremenoj američkoj sociologiji. *Sociologija*, 48(4), 341–355.
- Šporer, Ž. (1990). *Sociologija profesije. Ogledi o društvenoj uvjetovanosti profesionalizacije*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.
- Turner, J. H. (1998). Must Sociological Theory and Sociological Practice Be So Far Apart?: A Polemical Answer. *Sociological Perspectives*, 41(2), 243–258.
- Županov, J. (1985). Sociološka ekspertiza i samupravna demokratija. U Ž. Nikolić (ur.), *Sociolog u privredi* (str. 25–32). Niš: Filozofski fakultet.
- Županov, J., Šporer, Ž. (1985). Sociologija na raskršću. *Revija za sociologiju* 15(1–2), 53–65.

Интернет извори

- ASAa (n. d.) ASA Membership, 20-Year Trends. Retrieved on January 21, 2026, from <https://www.asanet.org/academic-professional-resources/data-about-the-discipline/data-dashboard/asa-membership/membership-trends-over-the-years/>
- ASAb (n. d.). Career Center. <https://www.asanet.org/academic-professional-resources/career-center/>
- Association for Applied and Clinical Sociology (AACS) – Sociology at Work. www.aacsnet.net
- BSA Applied Sociology Group (n. d.). *Curriculum* https://appsoc.org.uk/?page_id=1429
- Data USA (n. d.). Sociology. Retrieved on January 21, 2026, from <https://datausa.io/profile/cip/sociology-451101>
- ISA (n. d.) RC 46 Clinical Sociology. <https://www.isa-sociology.org/en/research-networks/research-committees/rc46-clinical-sociology/>
- Sociological Practice and Public Sociology (SPPS) (n. d.). <https://sspps.wordpress.com/>

THE ROLE OF THE PROFESSIONAL ASSOCIATION IN IMPROVING EDUCATION FOR THE EMPLOYABILITY OF SOCIOLOGISTS

Gordana Stojić¹, Aleksandra Nikolajević²

¹²Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Niš, Niš, Serbia

Abstract

One of the problems facing the sociological profession is the limited employment opportunities. The professional roles and responsibilities of sociologists in various fields (business, public services, government, civil sector) are insufficiently defined, except in relation to education and research activities. Therefore, it is difficult to answer the question of what skills, methods and procedures should be part of sociological education, and which sociologists can present to an employer during a job interview. The focus of this paper is the activities of the American Sociological Association (ASA), which seeks to expand employment opportunities for sociologists and support the application of sociological expertise in professional contexts. After outlining the key concepts, the results of a survey of sociologist employment in the USA, the activities carried out by the ASA, and recommendations on how to structure sociological education and professional practice in order to increase the employability of sociology graduates will be presented. Finally, this paper explores the potential application of the ASA's experiences and initiatives to improve the employment prospects of sociologists across various fields of Serbian society.

Keywords: sociologist profession, employment, education, professional association, ASA

RECEIVED: 24.04.2026

REVISION RECEIVED: 25.05.2026.

ACCEPTED: 25.05.2026.

gordana.stojic@filfak.ni.ac.rs

aleksandra.nikolajevic@filfak.ni.ac.rs